

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Факультет іноземної філології
та соціальних комунікацій

XI

**ВСЕУКРАЇНСЬКА
НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ**

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

25-26 квітня 2024 року

Матеріали

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ**

**СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО
СУСПІЛЬСТВА**

**МАТЕРІАЛИ ХІ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ,
ВИКЛАДАЧІВ ТА СПІВРОБІТНИКІВ**

(Суми, 25-26 квітня 2024 року)

Суми, 2024

С-70 Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства:

Матеріали одинадцятої Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів, викладачів та співробітників (Суми, 25–26 квітня 2024 р.)

/ уклад. М. М. Набок. Суми : Сумський державний університет, 2024.

300 с.

До збірника увійшли наукові матеріали, присвячені актуальним проблемам сучасного перекладу, етнолінгвістики, стилістики, методики та методології сучасних мовознавчих та літературознавчих дисциплін. Складовою збірника є наукові розвідки з питань релігії та культури, соціальних і міжкультурних комунікацій, психологічної теорії та практики, соціологічних досліджень.

Для викладачів закладів вищої освіти, аспірантів, студентів, учителів загальноосвітніх шкіл, гімназій, ліцеїв та коледжів, усіх, хто цікавиться питаннями соціогуманітарного напрямку.

Матеріали друкуються в авторській редакції.

Karabegović, I., Kovačević, A., Mandžuka, S. (eds) *New Technologies, Development and Application V. NT 2022. Lecture Notes in Networks and Systems*, vol 472. Springer, Cham. 2. 2022. pp. 695–704.

2. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Харків : Віват, 2019. 511 с.
3. Гоулман Д. Емоційний інтелект у бізнесі. Харків : Віват, 2023. 525 с.
4. Іванова Ю., Ушакова І. Оцінка особистісних якостей менеджерів як фактору підвищення ефективності роботи компанії. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2021. No 1. С. 65–70.

Аліна Сіробаба,

студентка Сумського державного університету

ПРОФІЛАКТИКА РИЗИКІВ, ЯКІ ПОВ'ЯЗАНІ З ПОТРЕБОЮ ПІДЛІТКІВ У ПРИНАЛЕЖНОСТІ ДО РЕФЕРЕНТНОЇ ГРУПИ

Підлітковий вік є перехідним етапом до зрілості, який супроводжується купою фізіологічних змін, психологічних криз, зміною світогляду та пошуком себе у соціумі. В цей період у підлітка виникають нові інтереси, потреби, формуються нові цінності та виникає прагнення спілкування з однолітками. Однією з базових потреб підлітків є бажання групуватися з однолітками для спілкування та спільної діяльності. Для задоволення цієї потреби підлітки прагнуть приєднуватися до, так званих, референтних груп, в яких орієнтуються на норми і цінності даної групи, рівняючись на неї

Актуальність проблематики теми полягає в тому, що для підлітка правила, моделі поведінки, норми і цінності, які існують у референтній групі, стають певним еталоном, на який слід рівнятися. Приналежність до такої групи передбачає прийняття стилю життя та поведінки, незважаючи на те, наскільки позитивним чи негативним воно є. У випадку потрапляння підлітка до групи з асоціальними інтересами, відбувається формування негативних проявів: вживання алкогольних або тютюновмісних виробів, ранній статевий досвід тощо. Вплив такої неформальної групи, якій притаманна схильність до

девіантної поведінки, призводить до переважання бути визнаним серед ровесників будь-яким способом ніж дотримуватися власних норм та цінностей.

Метою даної публікації є проаналізувати теоретичні аспекти потреби підлітків у приналежності до референтної групи. Мета досягається шляхом реалізації таких завдань: розглянути поняття «референтна група» та її особливості; виявити ризики, з якими стикаються підлітки, задовольняючи потребу у приналежності до референтної групи.

На кожному віковому етапі у людей виникають потреби, які пов'язані з необхідністю у тих чи інших соціальних благах: матеріальних або духовних. Беручи до уваги такий віковий період, як підлітковий або, як його ще називають «пубертатний», слід сказати, що для свого віку підлітки мають важливі соціальні потреби, через задоволення яких відбувається їх розвиток. Це спілкування з однолітками, належність до групи та наявність близьких друзів. Такі соціальні зв'язки допомагають формувати свою ідентичність, соціальні компетентності, розвивати самопізнання у підлітків. Зазвичай у підлітковому віці місцем для соціального порівняння та самоствердження є саме група однолітків – референтна група. Саме з ровесниками такої групи підліток розділяє свої принципи, цінності, установки та з якими хоче рівнятися.

Вперше термін «референтна група» був введений у 1942 році американським соціальним психологом Г. Хаймоном. Пізніше поняття «референтна група» було використано Т. Ньюкома в дещо іншому значенні, а саме для позначення групи, «до якої індивід зараховує себе психологічно» і тому поділяє її цілі та норми і орієнтується на них у своїй поведінці. Остаточне затвердження поняття «референтна група» в західній соціальній психології пов'язане з роботами М. Шерифа і Р. Мертона. М. Шериф підкреслював важливість референтної групи в зв'язку з тим, що її норми перетворюються в соціальні установки індивідів, в «систему відліку» не тільки для самооцінки, але і для оцінки явищ соціального життя, для формування своєї «картини світу». Різноманіття груп, які впливають на індивіда, ставить його в скрутне становище вибору норм, які часто розходяться між собою в різних групах [1]. Референтна група може бути реальною або уявною. Іноді

вона слугує лише як джерело для психологічної ідентифікації, в якій людина орієнтується на поведінку такої групи, не належавши до неї реально.

За своїми функціями референтні групи поділяються на нормативні та порівняльні. Нормативна функція референтної групи полягає в тому, що група слугує як джерело, звідки особистість переймає норми поведінки, цінності та соціальні установки. Зазвичай людина може привласнювати норми і цінності, які вже існують у референтній групі. Порівняльна функція проявляється в певному прикладі, яким виступає референтна група і за допомогою якої особистість може оцінювати себе та інших.

Головною особливістю референтних груп є те, що вони створюють стиль життя, який людина хоче відтворювати у своїй поведінці. Порівнюючи свій спосіб життя зі способом життя такої групи, особистість змінює його, вносячи певні корективи, які наближають існуючу поведінку до ідеалу групи. Проте в багатьох випадках готові зразки, які взяті у референтних групах, можуть суперечити вимогам соціального оточення людини і ставати перешкодою. Наслідком цього може бути, наприклад, розпад багатьох шлюбів, оскільки для молодого сім'ї прикладом для унаслідування слугують сім'ї своїх батьків. Вони намагаються відповідати старим шаблонам поведінки в сім'ї, які в деяких випадках можуть бути цілком прийнятними, але в новій сім'ї ставати причиною конфліктів.

Підлітковий вік, як і будь-який інший віковий період, містить свої особливості, врахування яких допомагає легше впоратися з кризою та проблемами, які можуть виникати на шляху дорослішання. Підліткам властиво інстинктивно тяжіння до згуртування, до групування з однолітками, де виробляються і апробуються навички соціальної взаємодії, вміння підкорятися колективній дисципліні, вміння завойовувати авторитет та зайняти бажаний статус. У групі однолітків ефективніше відпрацьовується самооцінка підлітка. Він цінує думку однолітків, віддаючи перевагу їх суспільству, а не суспільству дорослих, критику яких він відкидає [2].

Потреба у референтній групі напряму пов'язана з потребою дружби, бо підлітки вважають, що орієнтуючись на поведінку однолітків, пошук друзів буде

швидшим та легшим. У зв'язку з цим підліток переймає поведінку, спосіб життя, цінності та норми тієї групи, яку вважає близькою до себе, не враховуючи до яких наслідків це може призвести. Сучасні підлітки здебільшого вважають, що привернути увагу інших можна за допомогою негативних звичок, таких як паління, вживання алкоголю або наркотичних речовин, правопорушеннями та іншою асоціальною поведінкою, яка, на їх думку, точно привабить на себе увагу. Звичайно так буває не у всіх випадках, але не знаючи інших шляхів побудови комунікації з однолітками, підлітки можуть вдаватися до негативних шляхів пошуку друзів, вважаючи їх цілком нормальними.

У процесі соціалізації особистості підлітки можуть зазнавати як позитивного, так і негативного впливу неформальної групи та існують ризики, які пов'язані з цим явищем. У ситуаціях, коли група регулює поведінку учасників, заохочуючи їх до злочинної поведінки, висока прихильність підлітків до однолітків часто провокує до скоєння правопорушень. У підлітка, включеного в діяльність неформальних об'єднань, які складаються стихійно, як правило, на ґрунті «нездорових» інтересів, часто являють собою мікросередовище, що негативно впливає на підлітка, формуються соціально-негативні інтереси, прагнення до дорослих форм поведінки: ранній сексуальний досвід, групове вживання наркотиків, алкоголізація, ркотиків, алкоголізація. Підліток, у якого референтною групою є однолітки, потрапляючи в асоціально орієнтовану групу, змушений підкорятися прийнятим нормам і принципам. Референтна група з асоціальними установками часто стає провідником від морально-психологічних особливостей підлітка до криміногенної ситуації. Прагнення належати до групи нерідко перемагає бажання бути вірним таким своїм поглядам, які не відповідають загальній спрямованості антисоціальної групи. Внаслідок цього нерідко бажання самоствердитися перед подібного роду групою провокує здійснення підлітком агресивних дій і антисоціальних вчинків. Подібні дії, як правило, слугують надійним доказом того, що він (підліток) «не слабак», «не гірший за інших». Соціальна ситуація взаємодії підлітка-неформала у середовищі однолітків створює передумови для розвитку деструктивних

моделей поведінки, через дію механізмів наслідування та психічного зараження, учасник групового процесу «змушений» дотримуватися встановлених цілей, норм, правил, розвивати ідеологію та слідувати поведінковим еталонам неформального об'єднання [3].

Таким чином, підлітковий вік є досить специфічним віковим періодом зі своїми особливостями, на які треба звертати увагу. Одним з наслідків приєднання в референтне об'єднання є зміна існуючих суспільних норм та правил, зміна ціннісних орієнтації, формування негативних соціальних установок, мінливість напрямку позитивної взаємодії в соціумі на моделі поведінки, які властиві іншим одноліткам. Неформальне об'єднання відіграє майже центральну роль у зміні поглядів, правил поведінки, ставлення до різних обставин підлітків. Пубертатна криза, якою супроводжується перехідний етап від зрілості до юності, також залишає відбиток на процесі пошуку людей, з якими підліток хотів би почуватися себе на рівні. Врахування та детальне вивчення цих складових допомагає більш широко зрозуміти суть референтної групи.

Список використаних джерел:

1. Розвиток теорії референтної групи. Навчальна інформація для українських студентів. URL: http://ni.biz.ua/8/8_19/8_198884_razvitie-teorii-referentnoy-gruppi.html (дата звернення: 08.03.2024).

2. Markish O., Churbanova S., Chesnokova O. Adolescent cognitive peculiarities and the sense of emerging adulthood. *European Psychiatry*. 2022. Vol. 65. P. 430. URL: <https://doi.org/10.1192/j.eurpsy.2022.1091> (дата звернення: 08.03.2024).

3. Павелків В. Роль неформальної референтної групи однолітків у формуванні девіацій у підлітковому віці. актуальні проблеми психології: збірник наукових праць. Т. 9. № 13. URL: <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v9/i13/28.pdf> (дата звернення: 08.04.2024).

Науковий керівник: Семенов В. М., кандидат наук з державного управління, доцент кафедри психології, політології та соціокультурних технологій Сумського державного університету.